

Древният
Созопол

WWW.NATIONALGEOGRAPHIC.BG

цена 5 лв. • СЕПТЕМВРИ 2013

NATIONAL GEOGRAPHIC

БЪЛГАРИЯ

КОЛКО СУША
ЩЕ ЗАГУБИ ПЛАНЕТАТА,
АКО ЛЕДЪТ СЕ СТОПИ

МОРЕТАТА ПРИИЖДАТ

КАРТИ Ако морското ниво се повиши с 66 м

Космически планини • Казуар – рогатата птица на Австралия

Киниаса – град на магии и изкуство

Това е откъс от списанието.

**Цялото списание може да намерите в
Библио.бг**

www.biblio.bg

СТАТИИ

24 Прииждаци морета

Заплашени от потъване,
крайбрежните градове се
обръщат към примера на
Холандия.

Текст: Тим Фолджър
Снимки: Джордж Стайнмец

**Наводненият свят в карти:
Ако всички ледове се стопят**

56 Преди Созопол

Археолози вадят на бял
свят гревната слава на
крайморския град.

Текст: Маргарит Дамянов
Илюстрации: Дея Вълчева

70 Важните птици на Австралия

Казуарът е забележителен:
1,80 м висок, над 50 кг,
маткото мъти яйцата.

Текст: Оливия Джъдсън
Снимки: Кристиан Зиглер

88 Космически планини

Има ги и на планетите.
В сравнение с тях Еверест
е джудже.

Текст: Луна Шир

90 Джей Ар: Принцът на принтовете

Смелият фотограф прави
гигантски портрети с
политически подтекст.

Интервю: Мелъди Крамър
Снимка: Марко Гроб

92 Градският пулс на Конго

Сред градския хаос на
Киншаса като по чудо
оцеляват и творят хора на
изкуството.

Текст: Робърт Дрейлър
Снимки: Паскал Метр

92

РУБРИКИ

NG България
Писма

ОБРАЗИ

Вашата снимка

ГЛОБУС

- Пустинни кръгове
- Тест за изследователи
- Изкуство от плаващи останки
- Милост за панголина

Ръководство по оцеляване
От редактора

Анонси
Ретро

КОРИЦА

Ако след хиляди години всичкият
лед на Земята се стопи (според
възможно най-песимистичния
сценарий), моретата ще се
надигнат с 66 м.

Илюстрация: Ник Калотеракис

ОБРАЗИ

САЩ

Парченцата портокал произвеждат достатъчно „електрически сок“ – 3,5 волта, за да захранят светодиода. По време на тази 14-часова експонация лимоновата киселина на плода помага на електроните да протичат от цинкованите гвоздеи към медната жица.

СНИМКА: КЕЙЛЪБ ЧАРЛАНД

К Украсете geckmona си със снимки от www.ngm.bg.

Панголинът е в беда От 2000 г. насам в Азия са били продадени нелегално десетки хиляди панголини. Това означава, че са сред най-засегнатите от незаконния трафик бозайници в Югоизточна Азия – повече дори от носорозите и слоновете. В Индонезия и Виетнам са заловени отделни партиди от 15 тона. Животинките с големина на домашна котка се ловят масово за месо и лекарства, което е довело до изчезването им в части от техния ареал, казва Крис Шепърд от организацията „Трафик“. Сега трафикантите посягат на другия дом на панголина – Субсахарна Африка. —*Кристофър Соломон*

Телата на азиатските и африканските (горе) панголини са защитени с броня с до 1000 люспи, продавани за лек на какво ли не – от недостиг на кърма до рак.

ОТГОВОРИ НА ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИЯ ТЕСТ

- (Г) Жан Баре. Когато френският ботаник Филибер Комерсон се включил в околосветската експедиция на Антоан дьо Бугенвил през 1766–1769 г., Бар се качила на кораба като слуга на Комерсон, преоблечена като мъж. Явно му е била любовница, както и познавач на ботаниката и събрала много от образците в колекцията – вероятно и растението, известно днес като бугенвиллия.
- (В) Алпинист пионер. Родена във видно семейство от Роуг Айленд, Пек открила любовта си към катеренето на 44 години. Изкачила множество трудни върхове в Южна Америка и на други места. На връх Коропуна в Перу забила флаг с надпис „Право на глас за жените“.
- (А) Изабел Еберхарт. Швейцарка, приела исляма. Пътувала в Северен Алжир преоблечена като мъж. Нарекла се Си Махмуд Есади и се присъединила към суфийския орден Кадирия. Документирала пътванията си в статии и книги. Удавила се при наводнение. Животът ѝ е възхвален операта *Song From the Uproar* и филм от 1991 г.
- (Б) *Tyrannosaurus rex*, наречен „Сю“. Самоуката изследователка Сю Хендриксън е специалист по фосили, запазени в кехлибар, и морска археология. Но през 1990 г., докато претърсвала Блек Хилс в Южна Дакота с кучето си, тя се натъкнала на най-големия намерен екземпляр от *T. rex*. Наречен „Сю“ в нейна чест, днес той е изложен в музея „Фийлд“ в Чикаго, Илинойс.
- (Б) Хариет Чалмърс Агамс. В периода 1907–1935 г. Агамс написала 21 статии за *National Geographic*. Докато пътувала главно из Южна Америка, често на кон, била ухапана от кръвосмучещи прилепи и си счутила гърба. При това обаче заявила, че никога не е срещала „трудност, която жена да не може да преодолее също като мъжете“. Учасствала в създаването на Дружеството на жените географи през 1925 г.
- (Б) Посетила Северния и Южния полюс. Хилари, която оцеляла от рак на гърдата и на белия дроб, се влюбила в Далечния север след екскурзия с кучешки въпряг в Арктика. После научила, че на Северния полюс никога не е стъпвала чернокожа жена. „Не е ли по-добре – казва тя – да умреш, вършейки нещо интересно, отколкото да рухнеш мъртъв в офиса и последното, което виждаш, да е някоя неприятна личност?“ На Северния полюс стъпила през 2007 г. и на Южния – през 2011.

136

големи крайбрежни градове са заплашени
от надигането на моретата

40 милиона

души в тези градове са изложени на риск

3 ТРИЛИОНА ДОЛАРА

е стойността на застрашеното имущество

Със затоплянето на планетата
моретата се надигат.

Крайбрежията се наводняват.
Какво ще опазим? От какво ще
се откажем? Как ще посрещнем
водната заплаха?

МОРЕТАТА ПРИИИЖДАТ

Причини за повишаване на морското ниво

Морското равнище в световен мащаб се повишава, защото общият обем на морската вода се увеличава. Глобалното затопляне предизвиква този процес по два начина: като затопля океана и като топи леда на сушата. От 1990 г. световното морско ниво се е надигнало с около 20 см. Сега повишаването е с около 1/3 см годишно и се ускорява.

Термично разширение

Със затоплянето на морската вода нейният обем нараства. На това термично разширение се дължи около една трета от настоящото повишаване на морското ниво.

Западна Антарктида. Преди 4 години НАСА спонсорира поредица от полети над този район, при които с проникващ през леда радар беше картографирана топографията на морското дъно. Полетите разкриха наличието на подводен хребет с височина 610 м, който крепи ледника на място и забавя плъзгането му към морето. Ако морското равнище се повиши, между двата масива може да проникне повече вода и в крайна сметка ледникът да се отдели. Никой обаче не знае дали и кога ще се случи това.

„Това място просто ми действа на нервите“ – казва Ричард Али, глациолог в Пенсилванския държавен университет. Ако ледникът Туейтс напусне своето скално легло, ще се освободи достатъчно лед, за да се повиши морското ниво с 3 м. „Малко вероятно е тези 3 м да се прибавят към океана през следващото столетие – казва Али. – Не можем обаче да гарантираме това. Има някакъв шанс да се случи нещо ужасно лошо.“

Крайбрежните градове се сблъскват с двойна заплаха: неумолимо прииждащите

ЛЕДНИК ТАХОМИНГ, БРИТАНСКА КОЛУМБИЯ

Ледници и ледени шапки

Топенето на планинските ледници допринася с още една трета. До 2100 г. те може би ще прибавят няколко сантиметра към нивото на морето – но не и десетки сантиметри.

океани постепенно ще наводнят ниско разположените райони, а повишаването на морското равнище ще разшири разрушителния обсег на щормовите вълни. Заплахата никога няма да отmine – само ще нараства. До края на века щормови вълни като тази на Санди, които досега са връхлитали веднъж на сто години, ще има на всяко десетилетие или по-често. Въз основа на консервативна прогноза за повишаване на морското равнище с 50 см Организацията за икономическо сътрудничество и развитие пресмята, че до 2070 г. 150 млн. души в големите пристанищни градове по света ще бъдат заплашени от крайбрежни наводнения, които ще застрашат имущество на стойност 35 трилиона долара – колкото 9% от глобалния БВП. Как ще се справят тези хора?

„ПРЕЗ ПОСЛЕДНИЯ ЛЕДНИКОВ ПЕРИОД точно тук, над нас, е имало лед с дебелина 23 км – казва Малкълм Боуман, докато се движим по алеята към дома му в Стоуни Брук, Ню Йорк, на северния бряг на Лонг Айленд. – Когато

6 МЛРД. ДОЛАРА

струва бариерата срещу наводнения на Санкт Петербург

Двете извити стоманени порти на шлюза, всяка с дължина над 106 м, могат бързо да се затварят, за да защитят руския град Санкт Петербург от бурите в Балтийско море, които многократно са причинявали наводнения през последните три века. Завършеното през 2011 г. съоръжение е част от 26-километрова бариера, по която минава и нова магистрала.

Светът при пълноводие

*... ако неудържимото затопляне разтопи
всичкия лед и повиши морското ниво с 66 метра*

Северна Америка

Цялото атлантическо крайбрежие ще изчезне, заедно с Флорида и сушата край Мексиканския залив. В Калифорния хълмовете на Сан Франсиско ще се превърнат в група острови, а Централната долина - в гигантски залив. На свой ред Калифорнийският залив ще се разпростре на север от Сан Диего... Не че тогава ще има Сан Диего!

Текст: Маргарит Дамянов

Илюстрации: Дея Вълчева

Сигурно пристанище в бурно море – може би това е най-вярното определение за Созопол през хилядолетната му история. Заветът, който неговите брегове предлагат от североизточния вятър, бил жизненоважен в отминалите времена, когато гърците тръгнали да порят с дървените си кораби вълните на Черно море – или Евксинския Понт, както те го наричали.

НАЧАЛОТО

Името означава „Гостоприемното море“, обаче – уточнява географът Страбон – порано, преди елините да осеят крайбрежието със своите колонии, то било „Негостоприемно“, и то не само заради ветровете, които безпрепятствено се спускат чак от степите на Украйна и Южна Русия. Местните жители също не били много приветливи. Два века след основаването на Аполония – античното „аз“ на Созопол – обстоятелствата довели древния историк Ксенофонт на черноморския бряг, на юг от днешната българо-турска граница. Основно занимание на траките от областта, наречена Салмидесос, било да плякосват корабите, заседнали в коварните плитчини. Дори – разказва Ксенофонт – си били разделили брега с гранични камъни, за да не воюват за плячката.

Не е трудно човек да си представи облекчението, което античните моряци, притиснати между пенестите талази и „варварите“ на брега, изпитвали при вида на Аполония в далечината – първия голям град след Босфора. Завивали покрай днешния остров Св. Кирик и влизали в спокойните води на пристанището. Тук намирали сигурност, прясна вода и храна, светилища, в които да принесат благодарствени жертви за успешното плаване, и не на последно място пазар за своите стоки – амфори с вино и зехтин и изящни рисувани съдове. (Созополският музей прелива от доказателства за щастливия завършек на този сценарий.) Едва ли е слу-

Сцена от оживено антично пристанище пресъздава ежедневието в древна Аполония, която предлагала сигурно убежище от бурните води на Черно море.

между оградените с каменни стени гробни парцели.

Казуар наднича между листата на дърветата в Североизточен Куинсланд, Австралия. Женските като тази достигат 73 кг. Никой не знае за какво служи шлемът на главата ѝ, но може да е средство за привличане на противоположния пол.

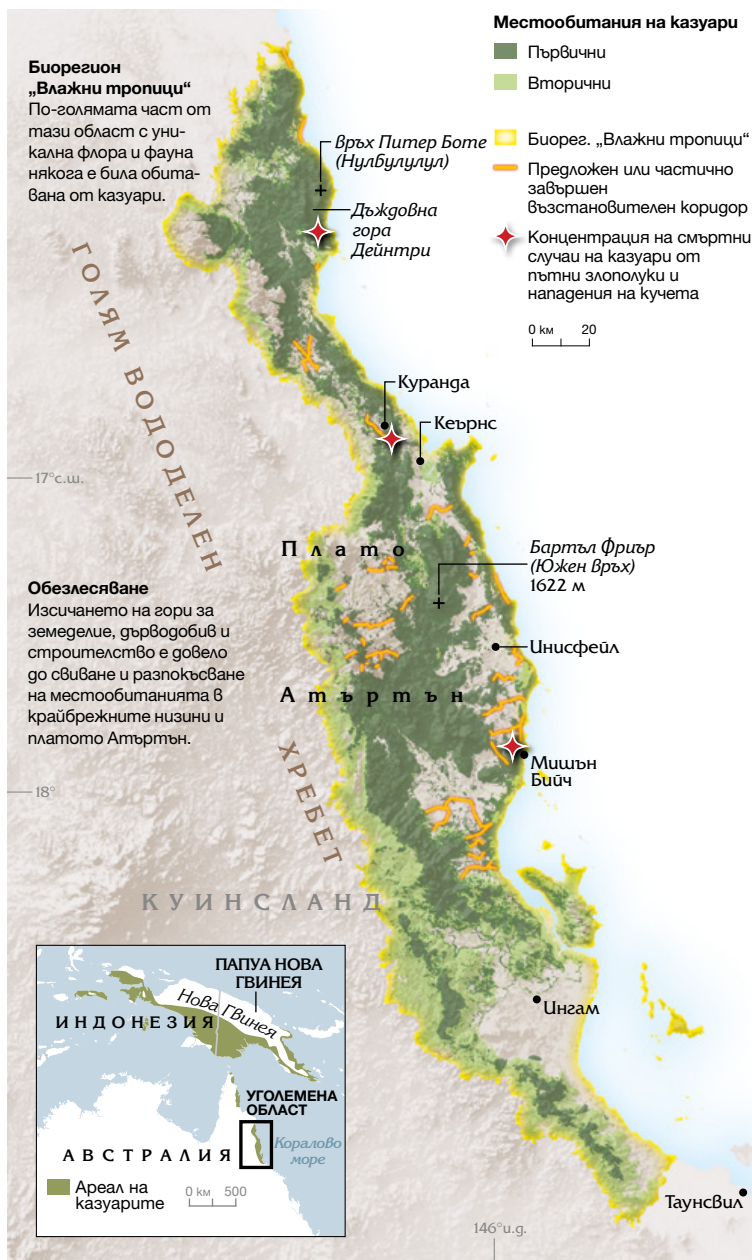
Важна птица

Казуарът – грижливият стопанин на дъждовната гора в Австралия

Текст:
Оливия Джъдсън

Снимки:
Кристиян Зиглер

Яйцата на казуарите (горе) са няколко пъти по-големи от кокошите. Мъжкият ги мъти повече от 40 дни. Във Влажните тропици на Североизточна Австралия (детайл, вляво) природозащитници и местни жители се опитват да създадат коридори от местообитания за казуарите в област, разпокъсана от пътища, стопански сгради и къщи. Вдясно връх Питер Боте (Нулбулупул) се издига над дъждовната гора Дейнтри – един от най-обишните съществуващи райони със запазени местообитания на казуари.

По-точно – навежда ниско глава, издува шия и издава серия ниски бумтящи звуци. Докато го прави, перата му се накоошинват. Когато седне, малките се притискат в него и често се сгушват в перата му.

Малките очевидно са с различен нрав. Едно обича приключенията и скита далеч от семейството. Друго е плахо и не се отделя от Тати. Често търси вниманието на баща си. Понякога докосват върховете на клоновете си

– може би казуарска целувка, – но инициатор на контакта е малкото, а не бащата. То кълве и кърлежи от врата на баща си. Мм, че вкусно!

Тати и неговите малки изглежда имат свободна програма. Сутрин се хранят, през горещите часове на деня си почиват и на здрачаване ядат пак. Понякога отиват да се изкъпят в потока. На едно близко дърво има гнездо на граблива птица и казуарите често спират под него, за да видят дали долу няма паднала храна

Малко се е сгушило в бащината перушина. Новоизлюпените са покрити с пух. Дори най-малките имат обички и лъскаво плоско петно на главите там, където ще порасне шлемът им.

подобни на кокосови палми – високи, тънки стъбла, увенчани с продълговати листа като палмовите, – и палми с листа като огромни японски ветрила. Има дървета, растящи върху дървета, орхидеи върху дървета, а високо горе – подобни на кошници папрати.

ЗА ЖАЛОСТ обаче размерите на тази самобитна гора са се свили. А с нея намаляват и казуарите. Колко са останали? Това е най-спорният въпрос сред изучаващите вида биолози. В Австралия птицата е в списъка на застрашените видове; според повечето пресмятания броят им е между 1500 и 2000. Но това са приблизителни оценки: никой не знае със сигурност.

Проблемът е, че казуарите са трудни за преброяване. Те живеят сами в гъсти гори. Не са публикувани резултати от опитите да се определи броят им въз основа на ДНК, взета от екскременти. Затова и не е ясно дали популацията нараства или намалява – или доколко птиците са наистина заплашени от изчезване.

Ясно е, че казуарите имат проблеми. Както понякога те убиват кучета, случва се и обратното – особено с млади птици. Възможно е

дивни свине да разрушат гнезда на казуари, а самите птици понякога загиват в капани за свине. Друга опасност е пътният трафик.

Лично видях една от тези жертви, просната в багажника на пикап на Куинсландската служба по парковете и дивата природа; рейнджърът я беше прибрал веднага след като постъпило съобщение за злополуката. Беше млада женска на прага на половото съзряване. Шлемът ѝ беше малък, а птицата още имаше няколко кафяви пера. Багажникът на камионетката беше изцапан с кръв. Протегнах ръка и я докоснах. Кожата на врата ѝ беше кадифено мека. Гледани отблизо, краката ѝ изглеждаха огромни.

Рейнджърът беше видимо разстроен и не спираше да говори за местната политика по отношение на казуарите и да обяснява как някои организации искат да заградят пътищата и да построят подземни тунели за казуарите, докато други твърдят, че това няма да има ефект, и вместо това лобират за по-големи ограничения на скоростта и повече пътни знаци за преминаващи казуари. „Имаме три мъртви птици за последните

Казуарче бърза, за да не изостане от баща си, на един плаж южно от
Кеърнс. Ако всичко е наред, двамата ще останат заедно около 9 месеца,
докато бащата реши да копулира отново и да отгледа друго люпило.

ПУЛІС НА КОНГО

Изкуството е способ за оцеляване в тази хаотична столица

Две момчета гълтат
коремите си, извиват
глави и цвърчат като
птици по време на
инициация в Киншаса.

Известният художник Шери Шерин е натоварил чирака си Мококо да държи фенера, за да може да работи по тъмно. Вечер по-голямата част от Киншаса редовно остава без ток.

Картините на Дарио са едновременно завладяващи, мечтателни и горестни. Пресъздават уличната суматоха и самотните усилия на ежедневието – сизифовски и все пак пищен градски пейзаж, който е родил някои от най-великите африкански творци. Много от тях – художниците Пиер Бодо и Шери Самба, музикантите Папа Уемба и Кофи Оломиде, скулпторите Бодис Исек Кингелез и Фреди Цимба и още редица други – са световноизвестни. Кое то може би няма да се случи с Дарио. Въпреки това обаче той е посветил живота си на една цел – да открие красотата в борбата. Моля го да ми нарисова нещо и

описвам какво си представям. Договаряме се за цената, която включва и 100 долара аванс за материали. „Нямам пари – казва той. – Но хора като мен никога не се отказват. Ние сме борци. Умираме достойно.“

Вижте града на изкуствата. Киншаса кипи като първичен бульон върху 650 кв.км тропическа земя на южния бряг на река Конго. Тук живеят 10 млн. души, а всяка година населението на града нараства с още половин милион. Никой не знае как ще оцелеят. Дори зърното за хляба се внася от чужбина, а един дългогодишен съветник по въпросите на хуманитарната помощ в Киншаса коментира:

Град на трескаво предприемачество – всеки

„В Америка можете да си купите една калория по-евтино, отколкото тук. Това е един от най-недохранените народи в Африка, може би и в света.“ Цялата вода в града идва от река Конго и нейните притоци, където се вливат и всички отходни канали. Едва няколко улици са асфалтирани. Училищата са над възможностите на повечето киноа. Киншаса е чудесен пример за неработещи институции. Както тактично отбелязва един американски държавен служител, всяко министерство трябва „на практика да се самофинансира“. Т.е. голяма част от парите се събират от подкупи и изнудване. Това важи с особена сила за полицията, която – казва хуманитарният съветник – „е сто процента корумпирана. Всеки полицай е

станал такъв по една-единствена причина – да се облагодетелства.“

Основателно можете да очаквате, че от този конфликт на ширеща се бедност и провалена държава ще се роди анархия. Но западната вяра в институциите изглежда неуместна в този небрежно скалъпен хибрид между село и мегаполис. Нито пък историята на Киншаса е обичайната африканска приказка за неволи, гнет и безнадеждност. След като първо през 1960 г. получили своята независимост от белгийските колонизатори, а после били измамени и ограбени от диктатора Мобуту Сесе Секо, конгоанците отдавна са изоставили очакванията, че гражданските институции и избираемите лидери ще изпълнят своите обещания. Чудото на Киншаса се състои в това, че по пътя не е изоставила и надеждата. Това е град на трескаво предприемачество, където всеки продава каквато стока му попадне под ръка, всеки е специалист без тапия – самоук и

Авторът Робърт Дрейпър и фотографът Паскал Метр често отразяват заедно Африка. Следващата им статия ще ни отведе по течението на р. Конго.

на черна магия, но и на сила.

Бездомното дете Габи е покрито с талк като част от ритуал за прогонване на демони. След появата на петдесетните църкви през 90-те семейства започнали да прогонват децата си, обявени за магьосници – суеверие, отразяващо безнадеждната икономическа ситуация.

**Библио.бг - платформа за електронни
книги и списания**

Чети каквото обичаш!

www.biblio.bg

